

ПЕДАГОГІЧНІ ІДЕЇ А.С. МАКАРЕНКА В КОНТЕКСТІ КОРЕКЦІЙНОЇ ПЕДАГОГІКИ

У статті представлено взаємозв'язок педагогічних поглядів А.С. Макаренка з системою педагогічної корекції й розкрито сутність педагогічної корекції порушень у сфері спілкуванні підлітків зони радіологічного контролю, а також проаналізовано вплив на педагогічну корекцію спілкування біологічного, соціального й екологічного чинників.

Проблема педагогічної корекції є багатогранною. Її актуальність зумовлюється тим, що вона знайшла своє відображення як у класичній педагогічній спадщині (П.П. Блонський, Ф.Ф. Брюховецький, Л.С. Виготський, В.П. Кащенко, Г.М. Кубраков, А.С. Макаренко, Й.Г. Песталоцці, І.О. Соколянський, І.О. Сорока-Росінський, В.О. Сухомлинський), так і в сучасній науковій думці (В.П. Биков, В.В. Вершиніна, А.В. Гребенкіна, Т.П. Калиновська, В.В. Нечипоренко, С.М. Новицький, М.І. Тютюнник, В.Г. Чужикова). Зокрема, А.С. Макаренко зробив значний внесок у теорію й практику перевиховання дітей із відхиленнями у поведінці. Колонія ім. М. Горького (1920-1928 рр.) була першим етапом творчої педагогічної діяльності А.С. Макаренка. Ті винаходи, які він зробив у процесі діяльності колонії, він оформив у певну педагогічну концепцію і на більш високому рівні реалізував у комуні ім. Ф. Держинського (1927-1935 рр.). Саме названі періоди є найважливішими етапами творчої діяльності А.С. Макаренка. За ці роки склалась цілісна педагогічна концепція, що є зразком творчого об'єднання теорії й практики, перевіреної не лише власним досвідом, а й системою освіти в цілому.

Метою нашого дослідження є обґрунтування моделі педагогічної корекції спілкування в системі впливових чинників, а також представлення програми педагогічної корекції порушень у спілкуванні підлітків зони радіаційного забруднення.

З погляду психології, корекція – це подолання чи послаблення вад психічного чи фізичного розвитку (в дітей), порушення тієї чи іншої психічної функції (у дорослих). Щоб правильно визначити зміст корекційної роботи з педагогічного погляду, слід пов'язати корекцію з основними компонентами системи освіти. Освіта ж складається з трьох головних частин: навчальної, виховної й розвиваючої.

Визначивши триєдину сутність освітньої системи та трисистемність неї стосовно корекції, перейдемо до розгляду останньої. У багатьох наукових працях корекцію, як правило, пов'язують найчастіше з розвитком дитини. Однак, коли ми говоримо про педагогічну корекцію, то не можемо її вичленити з триєдиної системи освіти: навчання, виховання і розвитку. Завдання педагогічної корекції – досягнення максимального успіху в корекційному навчанні для виховання й розвитку.

Таким чином, педагогічна корекція складається з: корекційного навчання, корекційного виховання і корекційного розвитку.

Корекційне навчання – це засвоєння знань про шляхи та засоби усунення недоліків психічного та фізичного розвитку й засвоєння способів застосування отриманих знань.

Корекційне виховання – це виховання типових якостей та властивостей особистості згідно зі специфікою конкретної діяльності, що дозволяє адаптуватися в соціальному середовищі.

Корекційний розвиток – це виправлення й удосконалення психічних та фізичних недоліків особистості.

Виходячи з вищесказаного, можна подати визначення педагогічної корекції та педагогічної корекції сфери спілкування.

Отже, педагогічна корекція – це сукупність певних педагогічних прийомів та методів, спрямованих на виправлення недоліків, пов'язаних із навчанням, вихованням та розвитком дитини.

Педагогічна корекція є однією з найважливіших складових реабілітаційного процесу. У той час, коли медична корекція спрямована на усунення хвороби чи компенсацію її виявів, психологічна – на зняття стресів, неврозів, підвищення самооцінки, то педагогічна корекція спрямована на усунення прогалин у знаннях, уміннях і навичках, виправлення девіантної поведінки, підвищення рівня адаптованості хворої дитини до існуючих життєвих умов і соціального оточення.

Педагогічна корекція сфери спілкування – це сукупність певних педагогічних засобів, методів, прийомів, спрямованих на подолання чи послаблення вад сфери спілкування у процесі міжособистісної взаємодії.

Визначимо (схематично) вплив тих чинників, які слід враховувати у процесі педагогічної корекції сфери спілкування. Оскільки діагностика сфери спілкування здійснювалась із підлітками, то у процесі педагогічної корекції спілкування необхідно враховувати особливості підліткового віку (фізіологічні, психічні тощо), що визначають біологічний чинник.

Соціальний чинник включає в себе спілкування підлітків з дорослими (педагогами, батьками) та міжособистісне спілкування з однолітками.

Звичайно, неможливо забути про роль екологічного чинника у процесі педагогічної корекції спілкування – наслідків аварії на ЧАЕС.

Лікувально-оздоровчий центр

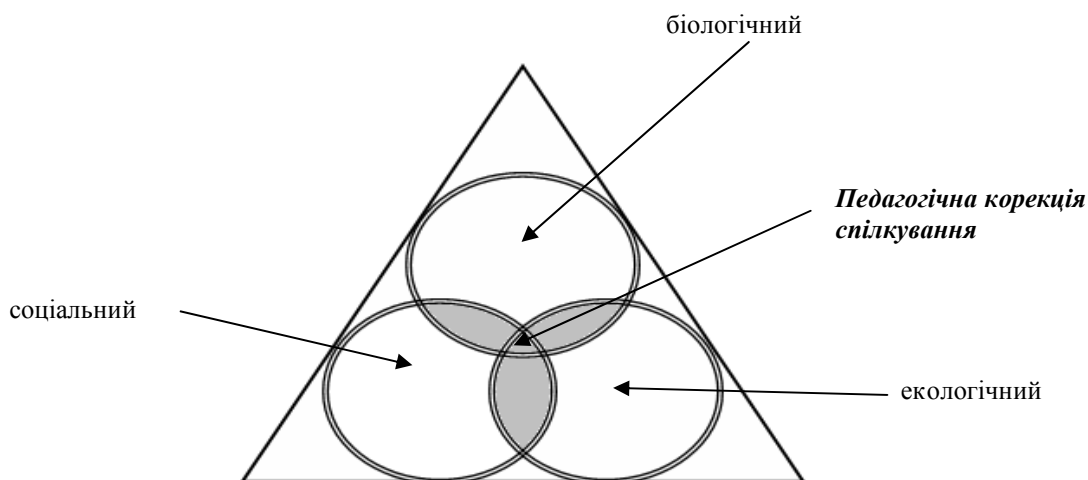

Рис. 1. Педагогічна корекція спілкування в системі впливових чинників.

Отже, нами представлені біологічний, соціальний і екологічний чинники у вигляді кіл, що перетинаються і символізують взаємодію цих трьох компонентів (Рис. 1).

За об'ємом та значущістю корекційно-педагогічна діяльність займає центральне положення, тобто знаходиться на перехресті біологічного, соціального й екологічного чинників і, в той же час, має свої специфічні відтінки.

Педагогічна корекція має самостійний вихід на лікувально-оздоровчий центр як установу, оскільки система чинників (біологічних, соціальних, екологічних) функціонує не ізольовано, а в конкретному лікувально-оздоровчому закладі.

Необхідно відмітити, що лікувально-оздоровчий центр є розвиваючим виховним середовищем, яке створює умови для ефективної педагогічної корекції підлітків саме зони радіологічного контролю.

Також слід зазначити, що в основу системи педагогічної корекції спілкування підлітків чорнобильської зони в умовах лікувально-оздоровчого закладу покладено дотримання однієї із умов ближньої й середньої перспективи А.С. Макаренка, зокрема вихователю необхідно проявляти зацікавленість щодо досягнення цілі вихованцями [2: 259-260].

Умовою ефективності педагогічної корекції є її одночасне узгоджене здійснення на багатьох рівнях.

Першим рівнем, на якому реалізуються завдання педагогічної корекції, є особистісний, коли педагог і дитина співпрацюють у тісному безпосередньому контакті або педагог здійснює певні заходи, маючи на увазі проблеми конкретної дитини. У цьому випадку застосовуються всі індивідуалізовані та опосередковано індивідуалізовані методи, прийоми та форми роботи.

Сутність індивідуального підходу полягає не у пристосуванні до особистості дитини, а в умінні вибрати способи впливу на неї з метою вдосконалення сфери спілкування зокрема, та всебічного розвитку дитини, загалом.

Наступним рівнем, на якому має здійснюватися педагогічна корекція, є мікрогруповий рівень. Тут робота ведеться одночасно з невеликою кількістю дітей, які перебувають у тісних міжособистісних стосунках або об'єднані педагогом у групу за спільною проблематикою. Як і у першому випадку, робота може вестись безпосередньо з мікрогрупою або опосередковано через більші утворення. У груповій діяльності для педагога головним є створення атмосфери живого, безпосереднього спілкування ровесників, що сприяє їх згуртованості й саморозкриттю, а потім спрямування групової динаміки на вирішення поставлених коригуючих завдань. Елементом мікрогрупової педагогічної корекційної діяльності може бути особистісна педагогічна корекція. Структурний рівень здійснення педагогічної корекції характеризується насамперед тим, що на ньому ведеться робота з формально-структурними групами дітей (класами, виховними групами, поверхами та ін.). Формальні групи, як правило, складаються з мікрогруп, але виступають у багатьох сферах як одне соціальне ціле. На цьому рівні корекція здійснюється здебільшого педагогом-організатором, психологом, адміністрацією.

Лікувально-оздоровчий заклад у цілому теж можна подати як єдиний соціальний організм, і тому педагогічна корекція має здійснюватися і на цьому рівні (рівень закладу). Слід зазначити, що лікувально-педагогічний вплив на дітей, що постраждали внаслідок аварії на ЧАЕС, можливий лише у випадку тісного взаємозв'язку педагогів, медичних працівників та психологів. Завдання педагогічної корекції не можуть бути повністю реалізовані без підтримки на мегарівні (міському, районному, регіональному, державному). Ця підтримка має виражатися у політиці гуманізації суспільства, насадженні та затвердженні загальнолюдських цінностей у суспільстві. Лише за цієї умови діяльність окремих закладів набуває логічної завершеності й може гарантувати успішність реабілітаційних заходів [3].

Загалом програма педагогічної корекції спілкування підлітків зони радіологічного контролю включає наступні основні напрями:

- 1) встановлення стосунків довір'я з підлітком;

- 2) формування позитивної самооцінки;
- 3) вироблення навичок правильного спілкування;
- 4) розвиток комунікабельності;
- 5) формування умінь правильно розв'язувати конфліктні ситуації;
- 6) розвиток емпатії;
- 7) формування умінь та навичок слухати, розвиток асертивності;
- 8) уникнення агресивних виявів поведінки, ворожості;
- 9) формування навичок міжособистісного спілкування.

Вирішення цих завдань буде найбільш ефективним у разі створення відповідних умов. Зусилля педагога мають бути спрямовані на осіб з найближчого оточення підлітка. На базі лікувально-оздоровчого центру – це педагоги, психологи, медичний персонал, коло однолітків. Необхідно забезпечити повну ізоляцію дитини від негативних впливів, створити навколо неї свого роду захисний бар'єр і допомогти знайти продуктивний вихід із ситуації, що склалася.

Слід також відзначити, що послідовність указаних напрямів педагогічної корекції з підлітками носить динамічний характер. У процесі роботи необхідно застосовувати комплекс усіх напрямів одночасно, спираючись при цьому на ті, які можуть дати вагомий і швидкий ефект.

Практика показує, що хоча педагогічна корекція вимагає від педагога вміння імпровізувати, знаходити неординарні рішення, необхідно мати чітку відпрацьовану схему або концептуальну модель, яка буде надійною орієнтовною основою для роботи в кожному конкретному випадку.

Проаналізуємо етапи педагогічної корекції, які співпадають із методами педагогічної корекції порушень у сфері спілкування підлітків зони радіологічного контролю:

1. На суто корекційному етапі здійснюється виправлення конкретних недоліків, виявлених у ході діагностики сфери спілкування підлітків зони радіаційного забруднення.

Говорячи про поєднання зусиль медичних працівників, педагогів, психологів під час педагогічної корекції на базі лікувально-оздоровчого закладу, не можна не відзначити роль ігрової терапії. Її головна мета – формування комфортності особистості на мікро- та макрорівнях. Формулюючи мету відносин, назовемо шість цілей ігрового терапевта, які необхідно враховувати у процесі педагогічної корекції сфери спілкування підлітків:

- створення для дитини атмосфери безпеки;
- розуміння і прийняття світу дитини;
- заохочення виявів емоційного світу дитини;
- утворення відчуття задоволеності;
- полегшення прийняття дитиною рішень;
- забезпечення можливості брати на себе відповідальність і розвивати властивість контролю.

2. Метою етапу реконструкції є включення підлітків у різні види діяльності, в тому числі й до навчальної, запланованої педагогічним колективом лікувально-оздоровчого закладу.

3. Профілактичний етап включає дії медичних працівників, психологів, які теж вносять певні корекційні зміни у сферу спілкування підлітків чорнобильської зони.

Пропонуємо загальну схему впровадження етапів здійснення педагогічної корекції сфери спілкування в термін перебування (24 доби) дітей у лікувально-оздоровчому центрі:

1-5 доба:	діагностичний етап;
6-19 доба:	суто корекційний етап; етап реконструкції; профілактичний етап;
20-24 доба:	оцінний етап.

Аналізуючи 6-19 доби, зауважимо, що суто корекційні, профілактичні методи та методи реконструкції повинні застосовуватись одночасно, так як і у медичних працівників, і у психологів, і у педагогів розроблена своя програма роботи з дітьми на весь термін перебування у лікувально-оздоровчому закладі.

Слід також зауважити, що у нашому дослідженні ми маємо справу з малими соціальними групами, що визначаються як кількісно невеликі групи, в яких люди об'єднані спільною діяльністю, безпосередньо контактують один з одним, мають спільну мету та інтереси, які визначають певну організацію, тривалість існування та деяку однорідність поведінки її членів.

Враховуючи термін перебування в лікувально-оздоровчому центрі (24 доби), ми класифікували малі соціальні групи, з якими проводилася робота, таким чином:

- навчально-виховні за типом основної діяльності та головної функції;
- соціально небезпечні за соціальною спрямованістю;
- цільові, зовні організовані за рівнем організації;
- формальні за типом домінуючої структури;
- вторинні, референтні за рівнем безпосереднього впливу на особистість;
- відкриті за рівнем відкритості зв'язку з іншими групами;
- короточасні за тривалістю існування [1].

Особливості перебігу підліткового віку визначаються конкретними соціальними обставинами життя, зокрема фізіологічними змінами, несприятливим екологічним становищем у країні, змінами в розвитку пізнавальних процесів та формуванні особистості дитини, що обов'язково має враховуватись із метою попередження та уникнення порушень у сфері спілкування підлітка. Саме тому, стратегія корекційної роботи з підлітками в оздоровчих закладах має ґрунтуватись на методах розширення розвивального життєвого простору підлітків за рахунок залучення до різних видів діяльності.

Перспективою є плідна робота в даному напрямку, так як у сучасних умовах розвитку суспільства майже нівелюються проблеми людей, які постраждали внаслідок аварії на ЧАЕС.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ ТА ЛІТЕРАТУРИ

1. Корнев М.Н., Коваленко А.Б. Соціальна психологія: Підручник. – К, 1995. – 304 с.
2. Кукушин В.С. Теория методика воспитательной работы: Учебное пособие. – Ростов н/Д: Издательский центр "МарТ", 2002. – 320с.
3. Реабілітаційна педагогіка на рубежі ХХІ століття: Науково-метод. зб. У 2ч / Ред. рада: В.М. Доній, Г.М. Несен, І.Г. Єрмаков. – К: ІЗМН, 1998. – 520 с.

Литяга И.В. Педагогические идеи А.С. Макаренка в контексте коррекционной педагогики.

В статье представлена взаимосвязь педагогических взглядов А.С. Макаренка с системой педагогической коррекции и раскрыта суть педагогической коррекции нарушений в сфере общения подростков зоны радиологического контроля, а также проанализировано влияние на педагогическую коррекцию общения биологического, социального и экологического факторов.

Lityaga I.V. A.S. Makarenko's Pedagogical Ideas in a Context of Correctional Pedagogics.

In article the interrelation of pedagogical views of A.S. Makarenko with the system of pedagogical correction is shown and the essence of pedagogical corrections of infringements in the sphere of dialogue of teenagers which live in zone of the radiological control is disclosed. Also influence on pedagogical communication correction of biologic, social and ecological factors is analysed.